

Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia XII (2014)

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

3.

Urszula Lisowska-Kożuch

Kamishibai, booktalking, storytelling..., czyli formy pracy z młodym czytelnikiem

Współczesne pokolenie młodych ludzi ma możliwość uczestniczenia w wielu różnorodnych działaniach, w tym animujących wychowanie literackie, adresowanych do nich przez różne instytucje, do których należą zarówno szkoły, jak i placówki wychowania pozaszkolnego w tym domy kultury oraz kluby młodzieżowe i sportowe, a także biblioteki. Skorzystanie z jednych, a odrzucenie innych będzie zależało od wielu czynników, m.in. indywidualnych zainteresowań, atrakcyjności oferty, stopnia jej przydatności, lokalizacji, terminu, a także, co jest równie ważne, wolnego czasu, który ma się do dyspozycji. Warto zastanowić się więc nad pojęciem czasu wolnego. Według Wincentego Okonia jest to: „czas do dyspozycji jednostki zaraz po wykonaniu przez nią zadań obowiązkowych: pracy zawodowej, nauki obowiązkowej w szkole i w domu oraz niezbędnych zadań domowych”¹. Cytowaną definicję uzupełniają przykłady: odpoczynek, rozrywka, działalność społeczna, rozwój zainteresowań i uzdolnień. Czas wolny dzieci i młodzieży to zatem czas, w którym mogą oni wykonywać czynności wynikające z ich potrzeb i zainteresowań. W początkowym okresie rozwoju dziecka zależy on przede wszystkim od rodziny, która go organizuje i kontroluje, a w kolejnych latach także od społeczności lokalnej oraz działalności ośrodków i instytucji.

W wielu ankietach badających stan czytelnictwa dzieci i młodzieży można trafić na pytanie o sposób spędzania przez nich wolnego czasu. Dzięki analizie otrzymanych odpowiedzi uzyskujemy obraz tego, w jaki sposób dzieci i młodzież spędzają wolny czas: czy jest on zorganizowany, zagospodarowany przez różne instytucje, szkoły², czy tzw. pusty, „źle przeżywany”³. Dla badacza ważne mogą się też okazać inne aspekty omawianych działań: jakie konkretnie czynności wymieniane

¹ W. Okoń, *Nowy słownik pedagogiczny*, Warszawa 1998, s. 58.

² „Zorganizowany czas wolny – czas zorganizowany przez instytucje lub szkołę”. Cyt. za: M. Truszkowska-Wojtkowiak, *Fenomen czasu wolnego*, Gdańsk 2012, s. 253.

³ „Czas pusty – czas «źle przeżywany» w wyniku braku «programu» na zagospodarowanie czasu wolnego – skutkuje często [...] funkcją szkodliwą”. Cyt. za: M. Truszkowska-Wojtkowiak, tamże, s. 252.

są przez młodych ludzi, czy mają one charakter bierny lub czynny, a także, co z punktu bibliologa jest najważniejsze, jakie miejsce wśród preferowanych sposobów spędzania wolnego czasu zajmuje czytanie. Na co zatem swój wolny czas przeznaczają dzieci i młodzież? Z *Raportu o sytuacji rodzin polskich* obejmującego lata 1989–1996 wynika, że najczęstszą formą spędzania wolnego czasu przez dzieci i młodzież było oglądanie telewizji i wideo. Na drugim miejscu znalazły się: słuchanie radia, kaset i płyt, na trzecim – spotkania z przyjaciółmi. Na czwartej pozycji uplasowało się uprawianie sportu, a na piątej – czytanie książek. Jako kolejne wymieniono: zajmowanie się hobby, udział w dyskotekach, kibicowanie na meczach sportowych, włączęę po mieście, chodzenie do kina, do kawiarni, klubu itp., uprawianie turystyki, chodzenie na koncerty różnych grup⁴. Postęp technologiczny sprawił, że z biegiem lat czas wolny dzieci i młodzieży został zdominowany przez komputer i Internet oraz nowsze odpowiedniki wideo i kaset. Pomimo dużej rozpiętości wieku upodobania poszczególnych grup wiekowych w wybranych zakresach są zbliżone: dzieci przedszkolne najczęściej w swoim wolnym czasie korzystają z komputera, oglądają telewizję, bawią się w domu lub na placu zabaw, wyjeżdżają z rodziną. Na ostatnim miejscu i tylko raz w badanej grupie pojawiło się „mama czyta mi bajki”⁵.

Badania przeprowadzone na nieco starszej grupie dzieci, tj. dwunastolatków, również wykazały, że najważniejszy jest dla nich komputer. Jako kolejne wymieniono gry ruchowe, zabawy na świeżym powietrzu i sport. Ankietowani deklaruwali, że spędzają również czas z rówieśnikami, czytają, grają w gry planszowe⁶. Zbliżone wyniki (zwłaszcza w kwestii korzystania z komputera) uzyskała Monika Jurewicz, prowadząca badania wśród uczniów szkół podstawowych województwa mazowieckiego⁷, która wykazała, że najbardziej powszechnym sposobem spędzania wolnego czasu ankietowanych przez nią uczniów były gry komputerowe, a po nich spotkania z koleżankami i kolegami, oglądanie telewizji, czytanie książek i czasopism, uprawianie sportu⁸. Młodzież badana w 2007 roku przez Iwonę Grysko preferowała oglądanie telewizji, następnie spotkania z rówieśnikami, a po nich gry komputerowe oraz słuchanie radia. Dopiero na piątym miejscu znalazło się czytanie książek i czasopism. W dalszej kolejności odnotowano udział w nabożeństwach

⁴ *Raport o sytuacji rodzin polskich – Polska Federacja Stowarzyszeń Rodzin Katolickich*, [on-line] http://www.srk.opoka.org.pl/srk/srk_pliki/dokumenty/rap-rodz.html [dostęp: 10.02.2014].

⁵ M. Truszkowska-Wojtkowiak, *Fenomen czasu wolnego*, dz. cyt., s. 258. Badaczka opracowała zestawienie form i treści czasu wolnego na podstawie analizy rysunków i objaśnień dzieci.

⁶ M. Antczak, *Wybrane elementy kultury czytelniczej polskich dwunastolatków i brytyjskich jedenastolatków*, [w:] *Kultura czytelnicza dzieci i młodzieży początku XXI wieku. Szkice bibliologiczne*, praca zbiorowa pod red. nauk. M. Antczak, A. Brzuski-Kępy, A. Walczak-Niewiadomskiej, Łódź 2013, s. 60–61.

⁷ M. Jurewicz, *Czas wolny uczniów szkół podstawowych*, „Nowa Szkoła” 2007, nr 9, s. 44–48.

⁸ Tamże, s. 46.

kościelnych, w zajęciach pozalekcyjnych, „nicnierobienie” oraz naukę języków obcych⁹. Grażyna Walczewska-Klimczak również udowodniła, że uczniowie szkół ponadgimnazjalnych najchętniej spędzają swój czas ze znajomymi, przy komputerze, w Internecie, na oglądaniu telewizji. Badani uczniowie w czasie wolnym uprawiają także sport, nic nie robią, słuchają muzyki, rozwijają się, uczą, chodzą do kina, oglądają filmy. Niektórzy wymienili, że „włóczą się” i odwiedzają centra handlowe¹⁰.

Pomimo różnic w sposobie konstruowania pytań ankietowych, na podstawie odpowiedzi można zauważyć wyraźne tendencje w zachowaniach dzieci i młodzieży. Znacznie dominuje w tej grupie wiekowej respondentów bierny sposób spędzania wolnego czasu, przede wszystkim korzystanie z komputera i oglądanie telewizji, czytanie nie należy zaś do często zaznaczanych odpowiedzi.

Nasuują się pytania: co można uczynić, aby wpłynąć na zmianę tego stanu rzeczy? Czy biblioteka może stać się atrakcyjnym miejscem do spędzania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży, czy dzięki proponowanym działaniom można zachęcić tę grupę do sięgnięcia po książkę i do czytania?

Podjmując szerzej zakrojone działania, z pewnością należy zacząć od najmłodszych. Praca z nimi jest przez niektórych znawców tematu określana mianem animacyjnej. Animacja czytelnictwa dziecięcego, zdaniem Grażyny Walczewskiej-Klimczak, oznacza stwarzanie odpowiednich warunków do tego, by dzieci mogły zaspokajać swoje potrzeby kontaktu z książką „w samodzielnie odkrytej przez siebie przestrzeni poprzez różne formy własnej aktywności”¹¹. Jedną z pierwszych osób, które podejmowały kwestie związane z działaniami tego typu, była Joanna Papuzińska. Dla niej animacja oznacza „wszystkie rodzaje zajęć kulturalnych, które mają w konsekwencji doprowadzić dziecko do książki i czytelnictwa”¹². Także Jadwiga Chruścińska zauważyła, że animacja w bibliotekach to różnego rodzaju zajęcia kulturalno-edukacyjne mające na celu kształtowanie czytelnictwa, promocję biblioteki, uczynienie z niej miejsca przyjaznego, w którym miło oraz twórczo spędza się czas i do którego chce się wracać¹³. Zdaniem G. Walczewskiej-Klimczak biblioteka powinna stać się miejscem spędzania wolnego czasu na wszelkie znane sposoby, swoistym azylem dzieciństwa¹⁴. Proponowane przez bibliotekarzy działania powinny prowadzić do tego, aby w późniejszym okresie dziecko, a następnie

⁹ I. Grysko, *O czasie wolnym młodzieży*. „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2009, nr 6, s. 55.

¹⁰ G. Walczewska-Klimczak, *Młodzież w świetle najnowszych badań*, [w:] *Między dzieciństwem a dorosłością. Młodzież w bibliotece*, pod red. A. M. Krajewskiej, Warszawa 2012, s. 27.

¹¹ G. Walczewska-Klimczak, *Animacja czytelnictwa dziecięcego – kilka subiektywnych uwag o istocie procesu*, [w:] *Ocalone królestwo. Twórczość dla dzieci – perspektywy badawcze – problemy animacji*, red. nauk. G. Leszczyński, D. Świerczyńska-Jelonek, M. Zajac, Warszawa 2009, s. 344.

¹² J. Papuzińska, *Książki, dzieci, biblioteka*, Warszawa 1992, s. 41.

¹³ J. Chruścińska, *Od redaktora*, „Animacja w Bibliotece”: dodatek do „Poradnika Bibliotekarza” 2013, nr 2, [on-line] http://poradnikbibliotekarza.pl/new/pliki/dodatek_animacja.pdf [dostęp: 20.01.2014].

¹⁴ G. Walczewska-Klimczak, *Animacja czytelnictwa dziecięcego...*, dz. cyt., s. 25.

nastolatek, żywiło przekonanie, że „kontakt z książką jest naturalną i nieodzowną częścią życia codziennego, narzędziem zdobywania informacji i rozwiązywania problemów, sposobem interpretowania doświadczeń, pomocą w poznawaniu świata i samego siebie”¹⁵. Cele te można osiągnąć m.in. za pomocą różnorodnych metod i form pracy z użytkownikiem biblioteki. Świadomie użyłam określenia „użytkownik”, gdyż w pierwszych działaniach kierowanych zwłaszcza do najmłodszych „samo czytanie nie musi odgrywać na tym etapie obecności dziecka w bibliotece roli pierwszorzędnej”¹⁶.

Bibliotekarze, stosując różnorodne formy pracy z użytkownikiem, mają m.in. na celu zainteresowanie go książką czy zapobieganie wtórnemu analfabetyzmowi. Już dawno zauważono, że nieczytanie może stać się jedną z przyczyn wykluczenia kulturalnego¹⁷. Jadwiga Jagielska sądzi, że aby książka mogła skutecznie konkurować z technicznymi środkami przekazu, a czytanie stało się czymś niezbędnym w dorosłym życiu, konieczne jest stosowanie atrakcyjnych form pracy z czytelnikiem¹⁸. Z jakimi zatem formami pracy w bibliotece możemy się spotkać? Na ten temat wypowiedzieli się m.in.: Jadwiga Andrzejewska¹⁹, Dorota Grabowska²⁰, Grażyna Lewandowicz²¹, Joanna Papuzińska²², Bogumiła Staniów²³, Maria Świdowska-Wasik²⁴, Alina Wajda²⁵, Jacek Wojciechowski²⁶, Michał Zajac²⁷.

¹⁵ Tamże, s. 15.

¹⁶ Tamże, s. 26.

¹⁷ J. Raczkowska, *Nieczytanie przyczyną wykluczenia kulturalnego*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2007, nr 10, s. 6–16.

¹⁸ J. Jagielska, *Biblioteka publiczna w społeczności lokalnej na przestrzeni województwa mazowieckiego*, [w:] *Książka, biblioteka, informacja. W kręgu kultury i edukacji*, praca zbiorowa pod red. E. B. Zybert i D. Grabowskiej, Warszawa 2008, s. 185.

¹⁹ J. Andrzejewska, *Bibliotekarstwo szkolne. Teoria i praktyka*, t. 2, *Praca pedagogiczna biblioteki*, Warszawa 1996, s. 37.

²⁰ D. Grabowska, *Najmłodszy czytelnik w bibliotece. Wybrane formy pracy*, [w:] *Kultura czytelnicza dzieci i młodzieży początku XXI wieku*, dz. cyt., s. 243–264; teże: *Formy i metody pracy w bibliotekach*, „Animacja w Bibliotece”, dodatek do „Poradnika Bibliotekarza” 2013, nr 2, s. 4–6, [on-line] http://poradnikbibliotekarza.pl/new/pliki/dodatek_animacja.pdf [dostęp: 20.01.2014].

²¹ G. Lewandowicz-Nosal, *Biblioteki dla dzieci wczoraj i dziś. Poradnik*, Warszawa 2008; teże, *W bibliotece dla dzieci*, Warszawa 1994; teże, *Biblioteki publiczne dla dzieci w Polsce. Raport z badań*, Warszawa 2012.

²² J. Papuzińska, *Formy pracy z książką*, [w:] *Literatura dla dzieci i młodzieży w procesie wychowania*, pod red. A. Przeclawskiej, Warszawa 1978, s. 245–260.

²³ B. Staniów, *Biblioteka szkolna dzisiaj*, Warszawa 2012.

²⁴ M. Świdowska-Wasik, *Praca z czytelnikiem w bibliotece: (wybrane zagadnienia)*, Warszawa 1990.

²⁵ A. Wajda, *Metodyka i organizacja czytelnictwa*, Warszawa 1983.

²⁶ J. Wojciechowski, *Podstawy pracy z czytelnikiem*, Warszawa 1991; tegoż, *Czytelnictwo*, Kraków 2000; tegoż, *Praca z użytkownikiem w bibliotece*, Warszawa 2000.

²⁷ M. Zajac, *Promocja książki dziecięcej*, Warszawa 2000.

Zacznijmy od Joanny Papuzińskiej. Wśród form pracy w bibliotece uczona wyróżniła audytoryjne, w których aktywność bibliotekarza zdecydowanie przewyższa aktywność uczestników nastawionych na odbiór. Zaliczyła do nich opowiadanie, głośne czytanie, film oraz małe formy teatralne. Do kolejnych, czyli aktywizujących, włączyła lekcje biblioteczne, dyskusje, konkursy, gry i zabawy czytelnicze, zgaduj-zgadule. Jako ostatnie wymieniła formy informacyjno-usługowe, czyli udostępnianie zbiorów oraz udzielanie informacji²⁸.

Dla Aliny Wajdy ważny był czytelnik, dlatego zaproponowała podział na formy pracy z czytelnikiem indywidualnym (poradnictwo biblioteczne w formie rozmowy) oraz pracy z zespołem czytelniczym, gdzie dokonała bardziej szczegółowego wyróżnienia. Wymieniła tu mianowicie imprezy oparte na zasadzie oddziaływania żywego słowa: recytacje, tematyczne wieczory literackie, spotkania autorskie, konkursy błyskawiczne, konferencje czytelników, małe formy teatralne, montaż literackie; następnie imprezy audiowizualne, czyli wyświetlanie przezroczy filmowych przy odpowiednim podkładzie muzycznym, ekranizacje powieści literackich, występy zespołów muzycznych, przeglądy piosenki literackiej. Jako kolejne podała imprezy związane z wizualną promocją książki: plakaty dotyczące najważniejszych wydarzeń w świecie książki lub konkretnych pisarzy, katalogi zagadnieniowe i obrazkowe (dla najmłodszych), wystawy tematyczne i autorskie, gazetki okolicznościowe, anonse nowości wydawniczych, afisze, ulotki okolicznościowe, albumy recenzji poszczególnych książek, wystawy ilustracji książkowych, przewodniki po literaturze, wystawy czasopism literackich. Nie pominęła również imprez ruchowo-rozrywkowych: gier stolikowych, umysłowych, ruchowych²⁹.

Własny podział form pracy stosowanych w bibliotece przedstawiła też Maria Świdarska-Wasik. Zaproponowała ona podział na formy wizualne (ogłoszenia, hasła i cytaty, plakaty czytelnicze, albumy biblioteczne, wystawy), słowne (przeglądy bibliograficzne, odczyty i pogadanki, spotkania autorskie, wieczory literackie, dyskusje nad książkami, sądy literackie, opowiadanie baśni) oraz słowno-wizualne, czyli konkursy, turnieje czytelnicze, literackie zgaduj-zgadule, zajęcia rozrywkowe o tematyce literackiej³⁰.

Najbardziej szczegółowego podziału form pracy dokonała Jadwiga Andrzejewska. Ze względu na miejsce pracy wyróżniła formy realizowane w wypożyczalni (wypożyczanie książek, poradnictwo, udzielanie informacji, rozmowy z czytelnikami), w czytelni (udostępnianie zbiorów na miejscu, grupowe formy zajęć), w centrum audiowizualnym (indywidualne i grupowe udostępnianie zbiorów audiowizualnych), poza biblioteką (propaganda wizualna, apele biblioteczne, pogadanki na godzinach wychowawczych) i poza szkołą (wycieczki do bibliotek i innych instytucji związanych z książką). Kolejne kryterium, czyli aktywność uczestników, przyniosło podział na formy audytoryjne, aktywizujące oraz informacyjno-usługowe. Z kolei,

²⁸ J. Papuzińska, *Formy pracy z książką*, dz. cyt., s. 245–260.

²⁹ A. Wajda, *Metodyka i organizacja czytelnictwa*, dz. cyt., s. 160–162.

³⁰ M. Świdarska-Wasik, *Praca z czytelnikiem w bibliotece...*, dz. cyt., s. 33–86.

ze względu na organizację procesu dydaktyczno-wychowawczego, Andrzejewska dokonała podziału na pracę szkolną, klasowo-lekcyjną (lekcje biblioteczne), poza-lekcyjną (konkursy, dyskusje, żywe gazetki) oraz pozaszkolną (wycieczki). Patrząc na zadania i treść pracy, wymieniła: udostępnianie zbiorów, poradnictwo w wyborach czytelniczych, rozmowy na temat przeczytanych książek i na inne tematy, działalność informacyjną, przysposobienie czytelnicze oraz informacyjne, pomoc nauczycielom, organizacjom młodzieżowym i kołom zainteresowań, pracę z Kołem Przyjaciół Biblioteki oraz inne formy rozwijania kultury czytelniczej. Kolejne kryterium dotyczyło środków ekspresji i specyfiki organizacji pracy. Uczona wymieniła tu formy wizualne, formy z użyciem środków audiowizualnych, formy żywego słowa, małe formy teatralne, konkursy czytelnicze, formy rozrywkowe, gry i zabawy oraz formy synkretyczne: imprezy czytelnicze, dramy. Za Jackiem Wojciechowskim podzieliła również formy ze względu na sytuację odbioru (formy indywidualne, zespołowe, zbiorowe oraz quasi-zbiorowe)³¹.

Swoją typologię przedstawił również Jacek Wojciechowski, dla którego praca z czytelnikiem oznacza zespół działań zmierzających do inicjowania, stymulowania, kierunkowania i optymalizacji procesów czytania oraz użytkowania biblioteki i jej zasobów³². Miał temu służyć podział form pracy z czytelnikiem zaproponowany przez wymienionego autora, który początkowo wziął pod uwagę dominujący kanał komunikacji i wyróżnił formy: werbalne, wizualne (poglądowe i pisemne), audiowizualne, synkretyczne³³. Podział ten okazał się zbyt ogólny, więc Wojciechowski zaproponował rozróżnienie ze względu na okoliczności odbioru i relacje między odbiorcami. W ten sposób narodził się podział na formy: indywidualne, poglądowe (pierwotnie nazywane quasi-zbiorowymi), zbiorowe oraz zespołowe³⁴. Do form indywidualnych, uznanych przez J. Wojciechowskiego za najbardziej skuteczne, badacz zaliczył rozmowę. Wśród poglądowych – przydatnych przede wszystkim w zakresie informacji o zbiorach i usługach oferowanych przez poszczególne placówki oraz zachęty do skorzystania z tych usług – dokonał podziału na formy informacyjne (wywieszki, ogłoszenia, instrukcje, plakaty, afisze, spisy i zestawienia informacyjne), propagandowe (zbliżone do form informacyjnych, ale posługujące się dodatkowo perswazyjnym komentarzem) i ekspozycyjne (wystawy naukowe, tematyczne, sygnałowe)³⁵. Kolejną grupę w typologii Wojciechowskiego stanowią formy zbiorowe, w ramach których dochodzi do oddziaływania na grupę zebraną w jednym miejscu i czasie. Do nich zalicza się prelekcje, wieczory bajek, konkursy czytelnicze, imprezy czytelnicze (małe formy teatralne, recytacje, melorecytacje, czasami przekształcane w poetyckie wieczory literackie), imprezy literacko-muzyczne³⁶.

³¹ J. Andrzejewska, *Bibliotekarstwo szkolne*, dz. cyt., s. 37–39.

³² J. Wojciechowski, *Podstawy pracy z czytelnikiem*, dz. cyt., s. 5.

³³ Tamże, s. 113–114.

³⁴ Tamże, s. 140.

³⁵ Tamże, s. 120–125.

³⁶ Tamże, s. 125–133.

Jako ostatnie zostały wymienione formy zespołowe, za pomocą których dokonuje się oddziaływanie zarówno na zebrałą, wewnątrznie zintegrowaną grupę, jak i samoodziaływanie tej zbiorowości na siebie. Są to formy silnie aktywizujące, a ich najbardziej reprezentatywnym przykładem są dyskusje. Do form zespołowych zaliczamy również spotkanie autorskie oraz lekcje biblioteczne³⁷.

Podział dokonany przez J. Wojciechowskiego został wykorzystany przez Michała Zajęca, który opisał też inne przykłady działań w ramach omówionych wyżej form, zwłaszcza zbiorowych. Zwrócił uwagę na ważną rolę opowiadania, jednej z najstarszych form przekazu literackiego, określanego w piśmiennictwie anglosaskim pojęciem *storytelling*³⁸. Opowiadanie określone tym mianem nie ogranicza się do bajek i baśni, ale bazuje również na mitach, legendach, historiach biblijnych czy tych z życia wziętych³⁹. Michał Zając podkreślił również potrzebę i przydatność kolejnej z podstawowych form pracy, czyli głośnego czytania. Ważne są dla niego także wszelkie formy parateatralne, umożliwiające zarówno atrakcyjną prezentację literatury, wstępne zapoznanie ze sztuką teatru, jak i będące sposobem przybliżenia dzieci do biblioteki⁴⁰. Za niezwykle interesującą formę uznał *booktalking* („książkomówienie”, „gawędy o książkach”), „krótką prezentację książek, którą można porównać z blokiem reklamówek telewizyjnych czy radiowych”⁴¹. Badacz docenił również rolę zajęć plastycznych, których celem jest rozbudzenie wyobraźni dzieci oraz zainteresowanie treścią przeczytanych książek⁴².

Bogumiła Staniów w swojej publikacji zatytułowanej *Biblioteka szkolna dzisiaj* także zwraca uwagę na przydatność różnych działań proponowanych przez bibliotekarza. Szeroko omawia formy indywidualne, a ponadto dokonuje nieco innego pogrupowania metod i form najczęściej obecnie stosowanych lub wartych wykorzystania. Podkreśla przy tym, że jej podział ma charakter roboczy⁴³. Bogumiła Staniów wyodrębniła formy:

- oparte na słowie: głośne czytanie, opowiadanie baśni, bajek terapeutycznych, *booktalking*, dyskusja, żywa gazetka, godziny pytań i odpowiedzi;
- oparte na odbiorze wizualnym: napisy, ulotki, plakaty, afisze, tablice informacyjne, cytaty, wystawy, targi, kiermasze książek, gazetki;
- oparte na działaniu: *bookcrossing*, teatr, inscenizacja, gry i zabawy czytelnicze, wolontariaty, praca z kołem miłośników biblioteki, drama;
- interaktywne (wykorzystujące IT): programy komputerowe, pakiety multimedialne, gry komputerowe, blogi, konkursy i testy komputerowe;

³⁷ Tamże, s. 133–149.

³⁸ M. Zając, *Promocja książki...*, dz. cyt., s. 104.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Tamże, s. 108.

⁴¹ Tamże, s. 108.

⁴² Tamże, s. 110.

⁴³ B. Staniów, *Biblioteka szkolna dzisiaj*, dz. cyt., s. 180.

- mieszane: montaż słowno-muzyczny, quizy, konkursy, turnieje, kalambusy, noc w bibliotece;
- imprezy czytelnicze: pasowanie na czytelnika, spotkanie z pisarzem, poranki i wieczory literackie, Międzynarodowy Miesiąc Bibliotek Szkolnych⁴⁴.

Autorka, dokonując niniejszego pogrupowania, miała na myśli bibliotekę szkolną, jej spostrzeżenia z powodzeniem mogą być jednak wykorzystane w każdym typie bibliotek, z uwzględnieniem ich specyfiki.

Poddając szczegółowej analizie publikacje omawiające to zagadnienie, można wysnuć wnioski, że w literaturze przedmiotu spotykamy się z wieloma klasyfikacjami form pracy z czytelnikiem. Każdy autor, dobierając kryterium, przedstawia swój własny podział. J. Andrzejewska zauważa, że często brak konsekwencji i logiczności wiąże się z tym, iż podziały „nie spełniają wymogu rozłączności”⁴⁵. Podobnego zdania jest M. Zajac, który podkreśla, że poszczególne metody działań często stosowane są łącznie ze względu na specyfikę dziecięcej publiczności i wymykają się ścisłym podziałom typologicznym⁴⁶.

Wypada przychylić się do zdania Grażyny Lewandowicz, która uważa, że nie ma form mniej i bardziej ważnych. Każda może się przydać, by zdobyć i zatrzymać czytelnika⁴⁷. Zapoznając się nawet w pobieżny sposób z ofertą wybranych bibliotek, można zauważyć, że przedstawione wyżej klasyfikacje nie obejmują wszystkich typów zajęć dla dzieci. Chociażby *kamishibai*, japońskiego teatru obrazkowego, czasem nazywanego teatrem papierowym, teatrem ilustracji czy narracji, który coraz częściej wykorzystywany jest w pracy z dziećmi. *Kamishibai* to narzędzie służące do snucia opowieści z wykorzystaniem specjalnie przygotowanego teatrzyku i prezentowanych w nim ilustracji. Opowiadanie staje się formą przedstawienia, w którym uczestniczą dzieci, a także pretekstem do ciekawych zajęć z tekstem literackim czy nauki języków obcych⁴⁸. Po tę formę coraz częściej sięgają zarówno biblioteki szkolne, jak i publiczne.

Należy pamiętać, żeby w przypadku organizowania różnych form pracy z czytelnikiem zadbać o ich atrakcyjność oraz dostosowanie do potrzeb i oczekiwań odbiorcy. Ważna jest ponadto ich kontynuacja. Joanna Papuzińska przestrzega, że:

[...] chęć uzyskania szybkich, spektakularnych efektów, nadmierna skłonność do organizowania dzieci może zniweczyć cały rezultat. Podobnie, akcje jednorazowe, okazjonalne imprezy i festyny są często rodzajem samooszustwa stosowanego przez bi-

⁴⁴ Tamże, s. 180–184.

⁴⁵ J. Andrzejewska, *Bibliotekarstwo szkolne...*, dz. cyt., s. 37.

⁴⁶ M. Zajac, *Promocja książki...*, dz. cyt., s. 97.

⁴⁷ G. Lewandowicz-Nosal, *Biblioteki dla dzieci...*, dz. cyt., s. 60.

⁴⁸ Szerzej na temat *kamishibai*: *Kamishibai. Przewodnik metodyczny*, [on-line] http://www.minilandeducational.com/wp-content/descargas/22230/2-Kamishibai_Guide_pl.pdf [dostęp: 24.03.2014]; *Kamishibai / Goethe Institut*, [on-line] www.goethe.de/ins/pl/pro/deutsch-wagen/pdf/kamishibai_brosch.pdf [dostęp: 24.03.2014]; *Czym jest Kamishibai*, [on-line] http://www.tibum.pl/czym_jest_kamishibai [dostęp: 24.03.2014]; *Kamishibai*, [on-line] <http://www.kamishibai.edu.pl/kamishibai> [dostęp: 24.03.2014].

blioteki. Dają one zadowolenie jedynie organizatorom, którzy się mogą poszczycić, że zorganizowali piękne święto książki, aby potem przez dłuższy czas spoczywać na laurach. Jeśli chodzi o dzieci, przedsięwzięcia te przebiegają bez echa albo też – co gorsza – pozostawiają po sobie frustracje i rozbudzone, a niezaspokojone oczekiwania. Tylko bowiem nieprzerwana, systematyczna obecność biblioteki w środowisku może przynieść owoce⁴⁹.

Działania proponowane w ramach omawianych wcześniej podziałów mogą być kierowane do różnych grup wiekowych. Wiele z nich – głównie takich, które wykorzystują metody pedagogiki zabawy – przeznaczonych jest dla najmłodszych czytelników, także dzieci w wieku przedczytelniczym. Nie można jednak zapominać o nieco starszych odbiorcach. Oferta kierowana do nastolatków, zwłaszcza gimnazjalistów, również musi być bardzo bogata. Zwróciła na to uwagę m.in. Bogumiła Staniów, widząca konieczność tworzenia specjalnych akcji i programów, zwłaszcza takich przedsięwzięć, jak: noce w bibliotece, akcje paradoksalne, projekty wykorzystujące nowoczesne technologie, poruszające ciekawe tematy⁵⁰.

Zaprezentowane podziały nie oddają kreatywności bibliotekarzy w zakresie proponowanych przez nich działań. Biblioteki opisują swoje osiągnięcia zarówno w publikacjach zwartych, jak i na łamach czasopism fachowych. Warto skorzystać z praktycznych podpowiedzi Grażyny Walczewskiej-Klimczak, zawartych w opisie realizowanego przez autorkę projektu działań animacyjnych w bibliotekach regionu płockiego⁵¹ czy materiałów z konferencji, która odbyła się w Krośnie w 2006 roku⁵². Sporo wiedzy na ten temat dostarcza również analiza stron internetowych bibliotek czy opisy prowadzonych przez nie działań.

Doświadczenia wielu księżnic oraz wypracowane przez nie formy działania mogą stać się inspiracją dla osób, które chciałyby odpowiednio zagospodarować czas wolny dzieci i młodzieży. Z badań przeprowadzonych w bibliotekach publicznych przez G. Lewandowicz-Nosal w 2008 roku wynika, że w omawianym roku w 89 ankietowanych placówkach przeprowadzono 1474 lekcje biblioteczne, zorganizowano 962 spotkania poświęcone głośnemu czytaniu, 732 konkursy, wygłoszono ponadto 475 pogadanek/prelekcji, zaproponowano 350 spotkań w ramach zajęć plastycznych, 329 wycieczek do bibliotek, 276 akcji „ferie/wakacje w bibliotece”. Odbyło się także sporo dyskusji nad książką (210), imprez (200), spotkań autorskich (139), ponadto 96 razy oglądano filmy. Łącznie wzięto w nich udział

⁴⁹ J. Papuzińska, *Książki, dzieci, biblioteka...*, dz. cyt., s. 32.

⁵⁰ B. Staniów, *Młodzież w bibliotece szkolnej: edukacja, wspomaganie, relaks*, [w:] *Między dzieciństwem a dorosłością. Młodzież w bibliotece*, pod red. A. M. Krajewskiej, Warszawa 2012, s. 126.

⁵¹ G. Walczewska-Klimczak, *Projekt animacji czytelnictwa dziecięcego. Założenia i realizacja działań animacyjnych prowadzonych w Księżnicy Płockiej*, [w:] *Animacja czytelnictwa dziecięcego. Koncepcje – doświadczenia – postulatory*, pod red. J. Papuzińskiej i G. Walczewskiej-Klimczak, Płock 2004, s. 23–38.

⁵² *Animacja czytelnicza w bibliotekach dziecięcych w Euroregionie Karpackim*, [on-line] http://www.kbc.krosno.pl/Content/107/animacja_czytelnicza.pdf [dostęp: dnia 02.02. 2014].

122 648 uczestników⁵³. Według G. Lewandowicz-Nosal poprawiła się oferta dla dzieci najmłodszych, poniżej trzeciego roku życia, ponadto dość często prowadzono zajęcia parateatralne czy teatralne z wykorzystaniem dramy oraz warsztaty biblioterapeutyczne⁵⁴. Potwierdzają to wyniki badań przeprowadzonych w wybranych bibliotekach publicznych, opracowane przez Barbarę Budzyńską i Zofię Zasacką. Użytkownicy ankietowanych placówek w 2009 roku najczęściej brali udział w imprezach związanych z różnymi formami promocji czytelnictwa, takich jak: spotkania z bajką i baśnią, noce tematyczne, konkursy czytelnicze, spotkania literackie, przedstawienia. Powodzeniem cieszyły się także lekcje biblioteczne i kiermasze książek. Biblioteki coraz częściej wychodzą na zewnątrz, organizując lub współorganizując imprezy tematyczne związane z danym regionem czy świętami lokalnej społeczności, co również zostało odnotowane przy analizie uzyskanego materiału⁵⁵.

Przy organizowaniu działań skierowanych do czytelników warto wziąć pod uwagę wytyczne zawarte w obowiązujących aktach prawnych i dokumentach. Szczegółowo tymi zagadnieniami zajmowały się Elżbieta Barbara Zybert⁵⁶, Dorota Grabowska⁵⁷, a także Grażyna Lewandowicz-Nosal⁵⁸. Na potrzeby niniejszego artykułu przedstawione zostaną najistotniejsze informacje, przede wszystkim dotyczące bibliotek szkolnych i publicznych, od których dzieci i młodzież zaczynają swoją przygodę z książnicami.

Zacznijmy od biblioteki publicznej, na której „spoczywa szczególna odpowiedzialność wspierania procesu uczenia się, czytania oraz promocji książek i innych dokumentów wśród dzieci”⁵⁹. Jak czytamy w standardach międzynarodowych IFLA/UNESCO dotyczących działalności biblioteki publicznej, placówka ta

[...] musi organizować specjalne imprezy dla dzieci, takie jak opowiadanie bajek czy akcje związane z innymi usługami czy zbiorami. Dzieci należy zachęcać do korzystania z biblioteki od najmłodszych lat – wówczas jest bardziej prawdopodobne, że i w przyszłości pozostaną jej użytkownikami⁶⁰.

⁵³ G. Lewandowicz-Nosal, *Biblioteki publiczne...*, dz. cyt., s. 132.

⁵⁴ Tamże, s. 133.

⁵⁵ *Organizacja zakupu nowości książkowych, zbiorów audiowizualnych oraz dokumentów elektronicznych w bibliotekach publicznych. Raport z badań*, pod red. B. Budzyńskiej i Z. Zasackiej, Warszawa 2011, s. 127.

⁵⁶ E. B. Zybert, *Działalność IFLA na rzecz popularyzacji książki i czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży*, [w:] *Ocalone królestwo...*, dz. cyt., s. 361–378.

⁵⁷ D. Grabowska, *Metody pracy z czytelnikiem dziecięcym w świetle międzynarodowych wytycznych*, [w:] *Biblioteki w systemie jednoczącej się Europy*, pod red. M. Zająca, E. B. Zybert, Warszawa 2007, s. 177–190.

⁵⁸ G. Lewandowicz-Nosal, *Biblioteki publiczne...*, dz. cyt.

⁵⁹ *Działalność bibliotek publicznych. Wytyczne IFLA/UNESCO [Standardy międzynarodowe IFLA–UNESCO]*, Warszawa 2002, s. 42.

⁶⁰ Tamże, s. 42.

W przypadku młodzieży kładzie się nacisk na zrozumienie jej potrzeb i oferowanie odpowiednich usług⁶¹.

Również w *Manifeście Bibliotek Publicznych* zawarto kluczowe zadania bibliotekarzy odnoszące się do informacji, edukacji i kultury. Na pierwszym miejscu wymieniono „kształtowanie i wyrabianie nawyków czytelniczych dzieci od najwcześniejszych lat”. W zapisach znalazły się również inne, dotyczące m.in. szeroko pojętego wspierania edukacji, stwarzania możliwości rozwoju osobistego; pobudzania wyobraźni oraz twórczości dzieci i młodzieży; zapewnienia dostępu do informacji lokalnej; promowania dialogu międzykulturowego i sprzyjania różnorodności kulturowej; wspierania i udziału w działaniach i programach literackich dla wszystkich grup wiekowych oraz inicjowanie takich działań⁶². Nie wymieniono tu wszystkich zadań, ale bez wątplenia realizację opisanych zaleceń można zapewnić za pomocą odpowiednio dobranych metod i form pracy.

W kolejnym dokumencie, czyli wytycznych IFLA dotyczących usług w bibliotekach dla dzieci, jest mowa o zaspokajaniu potrzeb informacyjnych, kulturalnych i rekreacyjnych tej grupy m.in. poprzez „podejmowanie działań motywujących (promocja czytelnictwa)” oraz „oferowanie programów rozwijających kreatywność i organizowanie spotkań poświęconych opowiadaniu (bajek, historyjek, legend itp.)”⁶³. Z kolei w wytycznych IFLA dla bibliotek obsługujących młodzież zwraca się uwagę na to, że grupa ta „potrzebuje i zasługuje na usługi odpowiadające jej potrzebom edukacyjnym, informacyjnym, kulturalnym i czasu wolnego”, oraz proponuje się prowadzenie takich działań, jak: kluby czytelnicze, opowiadanie, promocja książek; grupy i kluby dyskusyjne; tematyczne spotkania informacyjne (zdrowie, praca, aktualności); spotkania z ciekawymi ludźmi (autorzy, sportowcy, osobowości lokalne); przedstawienia (teatr, muzyka, sztuka); programy współpracy z organizacjami lub grupami lokalnymi; własna twórczość młodzieży (teatr, czasopisma, programy telewizyjne, wideo); warsztaty twórcze, własna ekspresja; debaty wokół książek; akcje promocyjne książek⁶⁴.

Z perspektywy biblioteki szkolnej ważne są zapisy zawarte w publikacji *Biblioteki szkolne: wytyczne IFLA/UNESCO* oraz *Manifeście Bibliotek Szkolnych*. W pierwszym z dokumentów zauważono, że biblioteka szkolna może być traktowana jako „środowisko stymulacji estetycznej i kulturalnej” dzięki udostępnianiu

⁶¹ Tamże, s. 43.

⁶² *IFLA/UNESCO Manifest Bibliotek Publicznych*, [on-line], <http://archive.ifla.org/VII/s8/unesco/eng.htm> [dostęp: 12.03.2014]. Por. także *Manifest bibliotek publicznych IFLA/UNESCO*, [w:] *Działalność bibliotek publicznych...*, dz. cyt., s. 100.

⁶³ *Wytyczne dotyczące usług w bibliotekach dla dzieci*, [on-line] <http://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/guidelines-for-childrens-libraries-services-pl.pdf> [dostęp: 12.03.2014]; zob. też *Usługi w bibliotekach dla dzieci. Wytyczne IFLA*, „Poradnik Bibliotekarza 2007, nr 1, dod., s. I–IV.

⁶⁴ *Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń Bibliotekarskich i Informacyjnych. Raport Zawodowy IFLA. Wytyczne dla bibliotek publicznych obsługujących młodzież*, [on-line] <http://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/ya-guidelines2-pl.pdf> [dostęp: 12.03.2014].

zbiorów, ale także można w niej organizować różnego rodzaju imprezy: wystawy, konkursy, spotkania autorskie, dni czytania, przedstawienia teatralne, opowiadanie bajek. Podkreślono, że „działania, których celem jest zachęta do czytania, mają wymiar zarówno edukacyjny, jak i kulturalny”⁶⁵.

W *Manifeście Bibliotek Szkolnych*, w części opisującej cele biblioteki szkolnej, zamieszczono m.in. dwa zapisy odnoszące się bezpośrednio do tematu czytelnictwa i działań prowadzonych na rzecz jego propagowania, czyli: „wyrabianie i pogłębianie u dzieci nawyku czytania i uczenia się, korzyści i zadowolenia płynących z tych czynności, a także przyzwyczajanie do korzystania z bibliotek przez całe życie” oraz „propagowanie czytelnictwa w szkole i poza nią, reklama usług i inicjatyw biblioteki”⁶⁶.

Warto wspomnieć także o standardach pracy biblioteki szkolnej, opracowanych w 2010 roku. W standardzie IV: „Biblioteka uczestniczy w realizacji zadań dydaktycznych i wychowawczych szkoły” – pojawiły się m.in. zapisy mówiące o kształtowaniu kultury czytelniczej, informacyjnej i medialnej właśnie poprzez różne formy pracy z użytkownikiem biblioteki; prowadzeniu różnorodnych form upowszechniania czytelnictwa (wymieniono tu jako przykładowe konkursy, wystawy, spotkania z autorami, prowadzenie klubów dyskusyjnych, kół bibliotecznych); rozpoznawaniu problemów uczniów i stosowaniu działań biblioterapeutycznych, a także wspieraniu rozwoju uczniów o szczególnych potrzebach edukacyjnych. Ponadto wymieniono prowadzenie zajęć bibliotecznych, z uwzględnieniem metod aktywizujących, pomoc w wyrównywaniu szans edukacyjnych czy przygotowanie użytkowników do samokształcenia i edukacji ustawicznej⁶⁷.

Z pewnością przy realizacji powyższych zaleceń przydatne i skuteczne mogą okazać się różne formy działań, organizowanych zarówno w trakcie lekcji, jak i po ich zakończeniu.

Na zakończenie można zaznaczyć, że w *Wykazie prac i czynności nauczyciela bibliotekarza w bibliotece szkolnej*, opracowanym przez Towarzystwo Nauczycieli Bibliotekarzy Szkół Polskich, w części odnoszącej się do pracy pedagogicznej pojawiły się zapisy dotyczące zarówno pracy indywidualnej (zwłaszcza z uczniem zdolnym i uczniem z dysfunkcjami), jak też grupowej oraz zespołowej, takie jak: prowadzenie zajęć z klasami lub grupami w ramach edukacji czytelniczej i medialnej, zajęć biblioterapeutycznych, różnych form upowszechniania czytelnictwa (konkursów, wystaw, spotkań z autorami, klubów dyskusyjnych; kącika recenzji, prezentacji wybranych rodzajów literackich). Dla autorek wykazu ważne było także organizowanie imprez ogólnoszkolnych o różnym zasięgu, takich jak:

⁶⁵ *Biblioteki szkolne: wytyczne IFLA/UNESCO*, oprac. przez T. P. Saetre i G. Willars pod auspicjami Sekcji Bibliotek Szkolnych i Centrów Zasobów Informacji, Warszawa 2003, s. 35.

⁶⁶ *IFLA/UNESCO Manifest Bibliotek Szkolnych*, [on-line] <http://archive.ifla.org/VII/s11/pubs/polish.htm> [dostęp: 12.12.2013].

⁶⁷ *Standardy pracy biblioteki szkolnej*, oprac. zespół nauczycieli bibliotekarzy zrzeszonych w ZNP, TNBSP i SBP, Warszawa 2010, [on-line] <http://www.znp.edu.pl/media/files/5a-7037946e6827b2a5d587d2bef37280.pdf> [dostęp: 12.03.2014].

przeeglądy, festiwale, spotkania autorskie, wycieczki, sesje. Nie zapomnieli również o przygotowywaniu scenariuszy, konspektów, programów do zajęć dydaktycznych i pozalekcyjnych⁶⁸.

Na początku niniejszego artykułu przy definicji czasu wolnego podano czynności, na które jest on przeznaczony. Wymieniono odpoczynek, rozrywkę, działalność społeczną o charakterze dobrowolnym i bezinteresownym oraz rozwój zainteresowań i uzdolnień jednostki przez zdobywanie wiedzy i amatorską działalność artystyczną, techniczną, naukową czy sportową. Formy pracy stosowane w bibliotekach mogą zapewnić realizację każdej z wymienionych tu czynności. Poprzez uczestnictwo w oferowanych zajęciach warsztatowych wykorzystujących tekst literacki, m.in. biblioterapii, bajkoterapii, młodzi uczestnicy mogą nie tylko wzbogacić swoją wiedzę na dany temat czy dotyczącą problemu, z którym się borykają, ale także poznać nowe wzory myślenia, przyswoić sobie kolejne strategie działania, zachowania, rozwinąć szeroko pojęte umiejętności inter- i intrapersonalne⁶⁹. Rozwój zainteresowań i uzdolnień zapewniają również oferowane przez biblioteki zajęcia plastyczne, komputerowe, językowe, lekcje biblioteczne, warsztaty twórczego pisanego i wiele innych, zwłaszcza tych wykorzystujących metody aktywne. Podobną rolę będą pełniły spotkania z ciekawymi osobami, wystawy, konkursy, dyskusje, prelekcje. Zajęcia prowadzone z wykorzystaniem pedagogiki zabawy z pewnością zapewnią rozrywkę, ale będą też miały walor edukacyjny i wychowawczy. Praca w kołach zainteresowań czy kołach miłośników biblioteki wypełni potrzebę działania na rzecz innych, szczególnie wtedy, gdy uwzględni się propozycje ich członków i powierzy im się zorganizowanie pewnych czynności (podkreślono to m.in. w *Wytycznych dla bibliotek publicznych obsługujących młodzież*: „biblioteka popiera rozwój młodzieży, oferując jej możliwość uczestniczenia w projektowaniu i prowadzeniu programów i usług dla niej przeznaczonych, popiera wolontariat służący pomocy innym”⁷⁰).

Różnorodność prowadzonych przez księżnice działań sprawia, że należałoby się pokusić o ocenę ich funkcjonalności z punktu widzenia zarówno potrzeb oraz upodobań dzieci i młodzieży, jak też programów edukacyjnych. Wydaje się, że współcześnie największą skutecznością działania cieszą się te formy – w płaszczyźnie dydaktycznej – służą edukacji informacyjnej i doskonaleniu narzędzi społecznego komunikowania się, zaś w płaszczyźnie subiektywnej te, które kreują wspólnoty i środowiska zainteresowań oraz zapewniają młodym użytkownikom bibliotek twórcze współuczestnictwo w proponowanych działaniach⁷¹.

⁶⁸ Wykaz prac i czynności nauczyciela bibliotekarza w bibliotece szkolnej, oprac. A. Szmi-giel i D. Brzezińska, [on-line] <http://tnbsp.oeiizk.waw.pl/dokumenty/laczeniezbibliotek/wy-kaz.pdf> [dostęp: 12.03.2014].

⁶⁹ Szerzej na temat funkcji literatury w: M. Molicka, *Biblioterapia i bajkoterapia. Rola literatury w procesie zmiany rozumienia świata społecznego i siebie*, Poznań 2011, s. 152.

⁷⁰ *Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń Bibliotekarskich i Informacyjnych...*, dz. cyt.

⁷¹ Wykorzystano tutaj sformułowania użyte w recenzji wewnętrznej pierwotnej wersji niniejszego tekstu.

Same formy jednak nie wystarczą – aby przyciągnąć dzieci i młodzież do biblioteki, ważny jest sposób dotarcia do nich z informacją oraz promocja. Oprócz tradycyjnych ulotek, plakatów, konieczne jest umieszczanie informacji na stronach internetowych bibliotek, a także portalach społecznościowych. Zdecydowanie na zainteresowanie placówką wpłynie sam lokal: jego wyposażenie, personel i oczywiście zbiory. Warto również zbadać ofertę poszczególnych placówek, zwłaszcza w mniejszych miejscowościach oraz porównać z propozycjami innych ośrodków działających na terenie oddziaływania księżnic, również pragnących zagospodarować czas wolny dzieci i młodzieży. To jednak zupełnie inne zagadnienie, wymagające odmiennych metod i technik badawczych.

Bibliografia

Opracowania

- Andrzejewska, J., *Bibliotekarstwo szkolne. Teoria i praktyka*, t. 2, *Praca pedagogiczna biblioteki*, Warszawa 1996.
- Animacja czytelnictwa dziecięcego. Koncepcje – doświadczenia – postulaty*, pod red. J. Papużyńskiej i G. Walczewskiej-Klimczak, Płock 2004.
- Antczak, M., *Wybrane elementy kultury czytelniczej polskich dwunastolatków i brytyjskich jedenastolatków*, [w:] *Kultura czytelnicza dzieci i młodzieży początku XXI wieku. Szkice bibliologiczne*, praca zb. pod red. nauk. M. Antczak, A. Brzuski-Kępy, A. Walczak-Niewiadomskiej, Łódź 2013, s. 41–94.
- Biblioteki szkolne: wytyczne IFLA/UNESCO*, oprac. przez T. P. Saetre i G. Willars pod auspicjami Sekcji Bibliotek Szkolnych i Centrów Zasobów Informacji, Warszawa 2003.
- Działalność bibliotek publicznych. Wytyczne IFLA/UNESCO [Standardy międzynarodowe IFLA–UNESCO]*, Warszawa 2002.
- Grabowska, D., *Metody pracy z czytelnikiem dziecięcym w świetle międzynarodowych wytycznych*, [w:] *Biblioteki w systemie jednoczącej się Europy*, pod red. M. Zająca, E. B. Zybert, Warszawa 2007, s. 177–190.
- Grabowska, D., *Najmłodszy czytelnicy w bibliotece. Wybrane formy pracy*, [w:] *Kultura czytelnicza dzieci i młodzieży początku XXI wieku. Szkice bibliologiczne*, praca zb. pod red. nauk. M. Antczak, A. Brzuski-Kępy, A. Walczak-Niewiadomskiej, Łódź 2013, s. 243–268.
- Grysko, I., *O czasie wolnym młodzieży*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2009, nr 6, s. 50–56.
- Jagielska, J., *Biblioteka publiczna w społeczności lokalnej na przestrzeni województwa mazowieckiego*, [w:] *Książka, biblioteka, informacja. W kręgu kultury i edukacji*, praca zb. pod red. E. B. Zybert i D. Grabowskiej, Warszawa 2008, s. 184–193.
- Jurewicz, M., *Czas wolny uczniów szkół podstawowych*, „Nowa Szkoła” 2007, nr 9, s. 44–48.
- Lewandowicz, G., *Biblioteki publiczne dla dzieci w Polsce. Raport z badań*, Warszawa 2012.
- Lewandowicz, G., *W bibliotece dla dzieci*, Warszawa 1994.
- Lewandowicz-Nosal, G., *Biblioteki dla dzieci wczoraj i dziś. Poradnik*, Warszawa 2008.

- Manifest bibliotek publicznych IFLA/UNESCO*, [w:] *Działalność bibliotek publicznych. Wytyczne IFLA/UNESCO [Standardy międzynarodowe IFLA-UNESCO]*, Warszawa 2002, s. 99–101.
- Molicka, M., *Biblioterapia i bajkoterapia. Rola literatury w procesie zmiany rozumienia świata społecznego i siebie*, Poznań 2011.
- Organizacja zakupu nowości książkowych, zbiorów audiowizualnych oraz dokumentów elektronicznych w bibliotekach publicznych. Raport z badań*, pod red. B. Budzyńskiej i Z. Zasackiej, Warszawa 2011.
- Papuzińska, J., *Formy pracy z książką*, [w:] *Literatura dla dzieci i młodzieży w procesie wychowania*, pod red. A. Przeclawskiej, Warszawa 1978, s. 245–260.
- Papuzińska, J., *Książki, dzieci, biblioteka*, Warszawa 1992.
- Raczkowska, J., *Nieczytanie przyczyną wykluczenia kulturalnego*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2007, nr 10, s. 6–16.
- Staniów, B., *Biblioteka szkolna dzisiaj*, Warszawa 2012.
- Staniów, B., *Młodzież w bibliotece szkolnej: edukacja, wspomaganie, relaks*, [w:] *Między dzieciństwem a dorosłością. Młodzież w bibliotece*, pod red. A. M. Krajewskiej, Warszawa 2012, s. 123–131.
- Świdarska-Wasik, M., *Praca z czytelnikiem w bibliotece: (wybrane zagadnienia)*, Warszawa 1990.
- Truszkowska-Wojtkowiak, M., *Fenomen czasu wolnego*, Gdańsk 2012.
- Wajda, A., *Metodyka i organizacja czytelnictwa*, Warszawa 1983.
- Walczevska-Klimczak, G., *Animacja czytelnictwa dziecięcego – kilka subiektywnych uwag o istocie procesu*, [w:] *Ocalone królestwo. Twórczość dla dzieci – perspektywy badawcze – problemy animacji*, pod red. G. Leszczyńskiego, D. Świerszczyńskiej-Jelonek, M. Zająca, Warszawa 2009, s. 343–348.
- Walczevska-Klimczak, G., *Młodzież w świetle najnowszych badań*, [w:] *Między dzieciństwem a dorosłością. Młodzież w bibliotece*, pod red. A. M. Krajewskiej, Warszawa 2012, s. 13–35.
- Walczevska-Klimczak, G., *Projekt animacji czytelnictwa dziecięcego. Założenia i realizacja działań animacyjnych prowadzonych w Książnicy Płockiej*, [w:] *Animacja czytelnictwa dziecięcego. Koncepcje – doświadczenia – postulaty*, pod red. J. Papuzińskiej i G. Walczewskiej-Klimczak, Płock 2004, s. 23–38.
- Wojciechowski, J., *Podstawy pracy z czytelnikiem*, Warszawa 1991.
- Zajac, M., *Promocja książki dziecięcej*, Warszawa 2000.
- Zybert, E. B., *Działalność IFLA na rzecz popularyzacji książki i czytelnictwa wśród dzieci i młodzieży*, [w:] *Ocalone królestwo: twórczość dla dzieci – perspektywy badawcze – problemy animacji*, red. nauk. G. Leszczyński, D. Świerszczyńska-Jelonek, M. Zająca, Warszawa 2009, s. 361–378.

Netografia

- Animacja czytelnicza w bibliotekach dziecięcych w Euroregionie Karpackim*, [on-line] http://www.kbc.krosno.pl/Content/107/animacja_czytelnicza.pdf [dostęp: 02.02.2014].
- Czym jest Kamishibai*, [on-line] http://www.tibum.pl/czym_jest_kamishibai [dostęp: 24.03.2014].

- Formy spędzania wolnego czasu*, [w:] *Raport o sytuacji rodzin polskich – Polska Federacja Stowarzyszeń Rodzin Katolickich*, [on-line] http://www.srk.opoka.org.pl/srk/srk_pliki/dokumenty/4-3.html [dostęp: 10.02.2014].
- Grabowska, D., *Formy i metody pracy w bibliotekach*, „Animacja w Bibliotece”, dodatek do „Poradnika Bibliotekarza” 2013, nr 2, s. 4–6, [on-line] http://poradnikbibliotekarza.pl/new/pliki/dodatek_animacja.pdf [dostęp: 20.01.2014].
- IFLA/UNESCO Manifest Bibliotek Publicznych*, [on-line] <http://archive.ifla.org/VII/s8/unesco/eng.htm> [dostęp: 12.03.2014].
- IFLA/UNESCO Manifest Bibliotek Szkolnych*, [on-line] <http://archive.ifla.org/VII/s11/pubs/polish.htm> [dostęp: 12.12.2013].
- Kamishibai / Goethe Institut*, [on-line] www.goethe.de/ins/pl/pro/deutsch-wagen/pdf/kamishibai_brosch.pdf [dostęp: 24.03.2014].
- Kamishibai*, [on-line] <http://www.kamishibai.edu.pl/kamishibai> [dostęp: 24.03.2014].
- Kamishibai. Przewodnik metodyczny*, [on-line] http://www.minilandeducational.com/wp-content/descargas/22230/2-Kamishibai_Guide_pl.pdf [dostęp: 24.03.2014].
- Kusior, J., *Biblioteka przyjazna dzieciom – nowy wystrój MBP w Dąbrowie Tarnowskiej*, [on-line] <http://www.biblioteki.org/pl/wiadomosci/czytaj/1627> [dostęp: 23.03.2014].
- Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń Bibliotekarskich i Informacyjnych. Raport Zawodowy IFLA. Wytyczne dla bibliotek publicznych obsługujących młodzież*, [on-line] <http://www.ifla.org/files/assets/libraries-for-children-and-ya/publications/ya-guidelines2-pl.pdf> [dostęp: 12.03.2014].
- Raport o sytuacji rodzin polskich – Polska Federacja Stowarzyszeń Rodzin Katolickich*, [on-line] http://www.srk.opoka.org.pl/srk/srk_pliki/dokumenty/rap-rodz.html [dostęp: 10.02.2014].

Kamishibai, booktalking, storytelling... or the forms of working with a young reader

Abstract

The article is an introduction to the issue of the forms of working with a library attendee. Basing on the subject literature, the currently used selections of forms were presented, including the examples of them. The Author also presents the results of studies conducted on this field in selected libraries. The description of the forms also includes directions referring to them, which can be found in binding legal acts and documents, especially the ones issued by IFLA and UNESCO.

Key words: reading animation, booktalking, free time, children, forms of working with a reader, kamishibai, adolescents, storytelling

Urszula Lisowska-Kożuch
Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa